

Korreferátumok

AZ ORSZÁGOS ÉS AZ ÜZEMI TÖRZSÜLTETVÉNYEK LÉTESÍTÉSÉNEK, VALAMINT FEJLESZTÉSÉNEK HELYZETE ÉS JELENTŐSÉGE A DÍSZFAISKOLAI VÁLASZTÉK NÖVELÉSÉBEN

KOMISZÁR LAJOS
Kertészeti Egyetem, Budapest

PATAI ÁRPÁD
Országos Ültetvénytervező és Szaporítóanyag Forgalmazó Vállalat, Budapest

A zöldfelületek létesítési lehetőségét, használati értékét és esztétikai tartalmát a díszfaiskolákban termelt áru választéka, minősége és mennyisége jelentős mértékben határozza meg. A díszfaiskolák fajtaválasztékát, a fajták genetikai értékét, funkcióképességét döntően a központi és üzemi törzsültetvények növényállománya befolyásolja.

A közelmúltban korszerűsített szaporítóanyag-termesztést szabályozó jogszabályban új elemként jelentkezik a fajtapolitika, a fajtahasználat, a szuperelit és elit szaporítóanyag új rendje, amely céltudatos egységbe, rendszerbe foglalja a tudományos kutatást. Meghatározza a központi és üzemi törzsültetvények létesítését, fejlesztését, fajtaválasztékát, az előállítandó szuperelit és elit szaporítóanyag mennyiségét.

A központi törzsültetvénynek funkcióját tekintve biztosítani kell az üzemi törzsültetvények létesítéséhez, felújításához szükséges szuperelit szaporítóanyagot.

A díszfa és díszcserje központi törzsültetvény létesítésének megkezdését, a belterületi zöldfelület építésre, fenntartásra hazánkban biztonságosan alkalmazható fajok, fajták széles körű elemzése előzte meg. E tárgykörben legjáratosabb szakemberek véleményének és javaslatának figyelembevételével az OVSzF jogelődje az Országos Szőlő-, Gyümölcsfa és Díszfaiskolai Szaporítóanyag Felügyelőség közreműködésével az Országos Mezőgazdasági Fajtakísérleti Intézet 1975-ben kiadta a „Díszfák és díszcserjék javasolt irányszortiment”-jét. Már ekkor előrelátható volt, előbb vagy utóbb időszzerűvé válik, hogy a díszfa és díszcserje fajok, fajták szortimentjét a szőlő- és gyümölcsfajtákhoz hasonlóan az Országos Mezőgazdasági Fajtaminősítő Tanács meghatározza. Az Országos Szőlő-, Gyümölcsfa és Díszfaiskolai Szaporítóanyag Felügyelőség kezdeményezésére a Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Minisztérium a Kertészeti Egyetemet jelölte ki az Országos Törzsültetvény létesítésére és fenntartására.

A Központi Törzsültetvény kialakítása a MÉM anyagi támogatásával a Kertészeti Egyetem Dísznövénytermesztési és Dendrológiai Tanszék Soroksár

Péteri majori kísérleti telepén az 1976/77-es telepítési időnyben megkezdődött. A törzsültetvény jelenleg két részből áll:

- törzsgyűjteményből és
- törzsanyatelepből.

A Központi Törzsültetvény alapját képezi a törzskönyvezett, fajtahiteles törzsgyűjtemény. A törzsgyűjteményben a fajtapolitikai célkitűzések figyelembevételével elsődlegesen a Fajtaminősítő Tanács által minősített, forgalomba hozatalra engedélyezett fajták törzskönyvezhető egyedeit ültetik el folyamatosan. A fajtákat kis egyedszámmal, a habitusuk kialakításához szükséges optimális térállásban, az optimális ökológiai igényeik figyelembevételével telepítik a fajta megőrzése érdekében. Emellett a fajtahasználat szempontjából legfontosabb taxonok egymás melletti elhelyezése a kutatás, oktatás, tervezés, termelés, építés, a fenntartás szakembereinek fajtaismeret — bővítése szempontjából jelentős szerepet játszhat. A későbbiekben ez a gyűjtemény a díszfa, díszcserje fajták gén bankjának is tekinthető.

Az üzemi törzsültetvények létesítéséhez, fenntartásához szükséges szuperelit szaporítóanyagot a törzsanyatelep anyanövény állománya biztosítja. Az anyatelepen az egyes taxonokból az üzemi törzsültetvények igényeinek megfelelő mennyiségű anyanövényt tartanak fenn a szaporító alapanyag szedésre alkalmas térállásban. Az anyanövények pótlása, igény szerinti bővítése a törzsgyűjtemény növényeiről — azok habitusának bántatlan hagyásával — szedett szaporítóanyaggal történik. Jelenleg a törzsgyűjtemény 37 taxon, 150 törzskönyvezett, a törzsanyatelep 28 taxon 324 egyedéből áll. 1979 őszén az anyatelep 26 taxonból az üzemi törzsültetvények létesítéséhez, fenntartásához mintegy 20 ezer fémzárolt szaporító alapanyagot (dugvány, oltóvessző, szem) képes kiadni.

Célszerűségi okokból a díszfaiskolai üzemi törzsültetvény hálózat kiépítése a díszfaiskolai termesztést szabályozó 1968. évi MÉM rendelet megjelenése utáni évben — megelőzve a Központi Törzsültetvény létesítését — kezdődött meg. Az üzemi törzsültetvény hálózat a díszfaiskolai termelés folyamatos növekedésével, az üzemi igényeknek megfelelően, fajtaválasztékban és biológiai értékben növekedett. Ennek ellenére ma még sem az esztétikai, sem a szociál-higiéniai igényeket nem elégítik ki teljes mértékben.

A felügyelőség mintegy 10 éves céltudatos fejlesztő tevékenységének, az OMFI, a Kertészeti Egyetem Dísznövénytermesztési és Dendrológiai, valamint Faiskolai Tanszékeinek és a díszfaiskolai szakemberek szakmai lelkesedésének köszönhető, hogy 3 díszfaiskolai üzemben — amelyek vállalták az anyagi áldozatot — mintegy 340 taxonból álló anyanövény állomány szelektálása, részben törzskönyvezése, megtörtént. E 3 üzemi törzsültetvény — a Fővárosi Kertészeti Vállalat (Tahi), a Sasad Mezőgazdasági és Kertészeti Termelőszövetkezet, a Szombathelyi Kertészeti és Parképítő Vállalat — állománya alkalmassá vált arra, hogy a szelektálás során legértékesebbnek minősített anyanövényei, illet-

ve azok származékai a Központi Törzsültetvény kialakításához hozzájáruljanak. Jelenleg a 16 üzemi törzsültetvény területe 10 ha, melyben 430 taxon 38 ezer anyanövénye biztosítja az üzemek részére a szaporító alapanyagot.

A fejlesztés feladatai

A mai Központi Törzsültetvény terjeszkedési lehetősége korlátozott, és termőhelye sem optimális minden taxon számára. Véleményünk szerint feltétlenül indokolt az ország keleti és nyugati térségében Központi Törzsültetvény létesítésére alkalmas területet kijelölni és a telepítést minél hamarabb megkezdeni. A kertészeti hasznosítású fenyőfélék ellenőrzés alá vonása még inkább szükségszerűvé teszi a fejlesztés jelenlegi ütemének meggyorsítását.

Megítélésünk szerint a Központi Törzsültetvények összes területét — a várható országos szaporítóanyag-szükséglet ismeretében — kb. a jelenlegi 1,2 ha-ról 10—15 ha-ra lenne célszerű bővíteni. Ma még megoldatlan a Központi Törzsültetvényben az anyanövényekről, illetve a gyűjteményből — szükség szerint — letermelt szaporító alapanyag meggyökereztetése, megfelelő biológiai értékű és méretű alanyra oltása, szemzése. A Központi Törzsültetvény fenntartása, bővítése, az üzemi törzsültetvényhálózat megfelelő méretű gyökerező anyanövényekkel, illetve törzsmagasságú oltványokkal történő ellátása indokoltá teszi a Központi Törzsfaiskola mielőbbi létesítését. Az ehhez szükséges anyagi fedezetet célszoportos állami beruházásból indokolt megteremteni. A Központi Törzsfaiskolában kidolgozásra kerülhet az előállított taxonok korszerű, üzemi termesztésben is használható, hatékony gazdaságos szaporítási módja.

Az üzemi törzsültetvény-rendszer fajta, faj és mennyiségi összetételének, valamint területének fejlesztése, szorosan összefügg az országos szaporítóanyag-szükséglet várható igényével. A főhatóság által meghatározandó fajta-politikai célkitűzések ismeretéig, valamint az országos szaporítóanyag-szükséglet megközelítő megállapításáig az üzemi törzsültetvények anyanövény-állomány szükségletét, a taxonok arányát megbízhatóan nem lehet előre megtervezni. Az üzemi és népgazdasági érdekek nem minden esetben azonosak. A központi irányelvek megvalósítása érdekében indokoltnak tartjuk:

- az üzemi törzsültetvények létesítését és fenntartását, a termőre fordulásig célszoportos állami beruházásból finanszírozni;

- a jövő szempontjából megítélésünk szerint az üzemi törzsültetvény hálózatot országosan a jelenlegi 10 ha-ról mintegy 40—50 ha-ra fejleszteni;

- a fejlesztés során elsőrendű szempontként figyelembe venni az Országos Fajtaminősítő Tanács által jóváhagyott fajtaszortimentet;

- el kell érni a törzsültetvényhálózat fejlesztésével, hogy „a minősített és az ideiglenesen engedélyezett fajták, valamint a szaporításra kiemelten aján-

lott fajok" mintegy 70–80%-ban képviselve legyenek az üzemi törzsültetvényhálózatban.

Csak céltudatos törzsültetvényhálózat fejlesztésével biztosítható az, hogy a díszfaiskolákból kikerülő növények a környezet alakításának valóban biológiailag aktív elemeivé váljanak, és emellett a szociálhigiéniai funkciójukat is képesek legyenek betölteni.